

vogels in Mythen en Legendes (IV)

Het zoveel mogelijk willen volgen van de "vogellijn" in deze oude verhalen is er de oorzaak van, dat verschillende interessante vertelsels niet aan bod komen. De zeer kleurrijke Hongaarse en Servische verhalen hebben van tijd tot tijd toch ook wel vogels als hoofd- of bijfiguren in het spel. Ook hier pluimvee, dat wel het dichtst bij de mensen staat. Zo gebeurt het bijvoorbeeld, dat in het Servische "Verhaal van de jongen", de knaap een haan opzadelt en zo min of meer "te paard" op reis gaat en allerlei avonturen beleeft. De arend, de havik, de kraai, de raaf, de uil, de zwaan en pauwen, ook nog tot het pluimvee te rekenen, springen er wel het meest uit. Ergens in een Hongaars volksprockje spreekt men van een grijpvogel, als een niet alledaagse naam voor een roofvogel. Een grappige naam, die nog helemaal klopt ook. We zien hier dan ook de raven, maar opeens in een sympathieke rol om de kleine vermoeide held Miklós, die aan het eind van zijn krachten was, te verkwikken. Zij dompelen zich in het water en vliegen naar hem terug om hem te besprenkelen. In de Servische mythen, waar Marko als de nationale held in vele liederen wordt bezongen - het lied van Marko en de havik en Marko en de arend bijvoorbeeld - is het aardig een parallel op de raven te vinden, waar Marko, ziek en gekweld in het open veld, door deze vogels wordt bijgestaan: ze halen water om hem te laven en spreiden hun vleugels boven zijn gelaat om de brandende zon te weren.

Men vond overigens in deze landen ook oude grafstenen met diersymbolen, waaronder wolven. Versierselen, die hoofdzakelijk nabootsingen zouden zijn van werk van Romeinse beeldhouwers. Maar een opvallend verhaaltje uit een Hongaarse Christus-sage wil ik niet onvermeld laten.

Als Jezus gekruisigd is, roept Maria de hulp in van de vogels. Zij vraagt of ze de spijkers uit de handen en de voeten van haar Zoon willen verwijderen. Maar overal waar ze vroeg zoeken de vogels naar een uitvlucht. Totdat een klein vogeltje, dat heel veel medelijden had, besloot om Maria te helpen. Het diertje rukte en trok totdat het onmogelijke was gelukt en de spijkers uit de wonden waren verwijderd. Het liet zich begrijpen, dat de veertjes bloedrood waren geworden en het snaveltje tenslotte volkomen krom was en ontwricht. De koekoek dreef de spot met het vogeltje. Maar de blijde Maria zegende het. En vanaf die tijd was het in staat het gemak de diepstliggende pitten uit de donnenappels te halen en kreeg dit prachtige bloedrode vogeltje de naam van Kruisbek. Dus niet alleen kruisbek vanwege de gekruiste snavel, maar hier dan ook vanwege dat Kruis en de spijkers erin.

Een grappig verhaal is dat van een uil, die een adelaar een dienst had bewezen. En net als in het menschenleven is de ene dienst soms de andere waard. De adelaar vroeg wat hij terug kon doen. De uil vroeg, of de rover op zijn strooptochten zijn jongen zou willen sparen. Nu, dat wilde hij wel. "Maar waar is je nest, zodat ik weet wat ik moet ontzien," vroeg de adelaar. Maar de adelaar begreep niets van de uitleg van de uil en vroeg tenslotte, waaraan hij de jongen zou kunnen herkennen. En dit was eenvoudig, vond moeder uil, want haar jongen waren de schoonste uilen van heel de wereld!

Toen de uil een poos van haar nest was geweest en terugkwam, was het nest leeg en overal lagen de bebloede veren van haar jongen in het rond. Zij waren door de adelaar verscheurd. De bedroefde moeder verweet dit de roofvogel, die beweerde zich van geen kwaad bewust te zijn. De uil nam de adelaar mee naar het lege nest. "Oh, was dat jouw nest?" zei hij. "Dan heb ik ze met een gerust geweten verslonden, want lelijker, ongelijker en schraler beesten heb ik nooit eerder gezien."

De moraal: de moeder vindt haar eigen kinderen het mooist.

Opvallend is dat men toch wel steeds in deze verhalen vogels ontmoet met gouden veren, gouden eieren, alsof daarmee het summum van het allerwaardevolste is aangetoond, zoals bijvoorbeeld de vogel met de gouden veren, die in een diamanten kooi in de tuin van de koning tussen zilveren bomen hangt, waar aan de gouden takken diamanten vruchten hangen. De prins wil deze zeldzame vogel stelen, maar de diefstal mislukt omdat hij, stotend tegen een tak, duizenden zilveren belletjes laat klingen en zichzelf vermaadt.

Terzijde vermeld, toch wel interessant dit te ontdekken, omdat in de MiddelNederlandse ridderpoëzie - Karolingische verhalen - deze belletjes-barricade óók voorkomt, waar koning Carel (ende Elegast) het zadel met de belletjes steelt!

Maar weer bij de vogels terug vind ik in de Servische sagen opeens een paar maal een mus genoemd, in het verhaal van de zwarte reus die langs de Ongelukkige Rivier in zijn werkplaats het beroep van tovenaars uitoefent. Naast andere dieren vind ik hier de mus, de tortel, de kwartel, de patrijs, de mees, de zanglijster, de duif en de specht. Ook een valk, een havik, een arend en een hen met kuikens. Het verhaal is te ingewikkeld om met een paar regels er hier iets aardigs uit te vertellen, maar waar het om gaat is, dat al deze dieren ook toen al de mensen toch wel iets te vertellen hadden, waardoor zij in hun verhalen vereeuwigd werden.

Nu heeft men mij heel vroeger eens verteld, - of dit waar is laat ik maar even in het midden - dat mussen in de Balkanlanden en Rusland pas werden "ingevoerd", toen ze met de legers van Napoleon meetrokken naar Moskou (1812). Als dit inderdaad juist is, dan zou deze sage het tegendeel bewijzen, daar deze stellig veel verder in de historie teruggaat.

En dan even uit de vele wonderlijke recepten van professor Hatvani één voorbeeld, waarmee ook weer is aangetoond, dat men vroeger (vroeger, zei ik?) het dierenleven bepaald niet altijd even hoog waardeerde.

"Kook de lever van een nachtegaal, een mug en de ogen van een kikvors en geef een uil hiervan te eten. De uil de volgende dag op hetzelfde uur doden. Men vindt dan in zijn maag een steentje. Als je deze in een zijden doekje boven het hart draagt kan geen enkel wapen je kwetsen."

Daar ligt dan een basis voor het domme bijgeloof, waar we zelfs vandaag de dag nog altijd niet helemaal van af zijn.

Zo nu en dan komt ook de valkenjacht in de verhalen voor, waar bijvoorbeeld prins Marko, groot valkenier, met zijn lievelingsvalk de zeldzame goudgeveugelde eend weet te verschalken. Dan blijkt ook, dat het doden van de lievelingsvalk van een tegenstander wel ongeveer het ergste is wat je hem kunt aandoen.

In de sage van "Het vogelmeisje" had een heks een jonge vrouw in een vogel veranderd. Het diertje diende als lokvogel om jonge mannen aan te trekken die dan door de aanblik van de heks terstond veranderden in steen. Een vreemde liefhebberij van de heks, waaraan een prins een eind maakte. Moedeloos had hij de wereld afgezocht naar een geschikte vrouw en kwam toevallig bij een kluizenaar, die hem inlichtte, dat de vogel van de heks geluk bracht. Hij moest de oude vrouw van achteren naderen en bij de gouden haren pakken en zorgen dat ze hem niet aankeek. Niet zonder spanning gebeurt dit. De heks moet de versteende mannen weer veranderen en de vogel wordt een schone vrouw enz. Ook hier weer een vogel, die de pit van het verhaal uitmaakt. En ook hier weer terzijde een parallel met de Griekse mythologie, waar Perseus opdracht kreeg het hoofd van Medusa te bemachtigen, een gevaarlijke vrouw. Als ze naar je keek veranderde je in steen. Dit verhaal staat in brons, prachtig uitgebeeld door Cellini, langs het plein voor het Palazzo Vecchio in Florence. Dit mag u niet missen, als u daar komt.

We blijven binnen de mythologie en misschien is het goed toch even te wijzen op de symboliek in de heraldiek, omdat zeker achter menige vogelafbeelding in een wapenschild een verhaal verscholen gaat, dat misschien reeds lang in het vergeetboek is geraakt. Zoals van koning Sigismund, die als edelman vermoed rondzwierf, het hart stal van een schoon meisje en haar bedroefd, maar wel in blijde verwachting, achterliet, haar als troost een zeldzame ring gevend, waarmee ze later in nood naar zijn palus in Boeda ging. De ring werd onderweg door een raaf gestolen maar komt toch weer bij de moeder en de groot geworden zoon terug. De koning ontvangt beiden, ziet de ring, herkent zijn zoon en schenkt hem de burz Hunyad en zes omliggende dorpen, met bijbehorend wapenschild, waarop een raaf voorkomt met een ring in zijn bek.

Vogels en mensen, ik geloof dat de mythen en sagen ons bewijzen, dat ze niet los te denken zijn van elkaar.